

Kako govoriti o vojni?

Skupinska razstava Nikoli več ne bom govorila o vojni v KiBeli in KIT

KAJA KRANER

Skupinska razstava Nikoli več ne bom govorila o vojni je tematska kurirana razstava, ki združuje umetnike iz različnih kulturnih kontekstov v skupni tematizaciji nedavnih vojn v deželah bivše Jugoslavije. Kljub temu pa se razstavljeni dela zgodovine ne lotevajo skozi obujanje (in nujno reinterpretacijo) preteklih dogodkov, temveč poskušajo detektirati, kako se pretekle travme manifestirajo v neposredni sedanjosti. Ključne pozornosti je v tem kontekstu deležna ravno tematizacija samega "govora". Razstava namreč "enakovredno" sopostavlja umetniška pričevanja avtorjev, ki so bili neposredne priče vojnim grozotam, in druge, ki so jih izkusili posredovano. Presega torej distinkcijo med avtentičnim in neavtentičnim, neposrednim in posredovanim, v končni fazi pa tudi resničnim in neresničnim.

Umetniška izpričevanja vojnih travm seveda niso sama sebi namen, ne izhajajo iz samozadostne umetniške pozicije ter v nobenem primeru ne predstavljajo verzije nekakšne umetniške terapije. Travmatična preteklost se namreč (ozaveščeno) umešča v globalni kontekst, pri čemer nujno vključu-

je/reflektira tudi pogled (kulturnega) drugega, ter se vpenja v kompleksno situacijo produkcije, reprodukcije in/ali dekonstrukcije identitet, subjektivitet in stereotipov. Vendarle pa umetniška izpričevanja poskušajo preizpraševati možnost, sploh pa potencialnost razreševanja nerazrešenih vojnih travm, njihovih posledic namreč ne detektirajo toliko na individualni, temveč prvenstveno na kolektivni ravni.

Slednje morda še v največji meri drži za dvokanalno video instalacijo hrvaškega umetnika Igorja Grubića, naslovljeno Zgodba z vzhodne strani. Umetnik namreč izpostavlja relacijo nerazrešenih vojnih travm in homofobije na podlagi dokumentarnega gradiva preteklih "spodletelih" gay parad v Beogradu in Zagrebu. Homoseksualni "drugi" se skozi posnetke besnega zmerjanja predstavnikov klerikalnih nacionalistov, fašistov in nogometnih huliganov izpostavijo kot ne samo "grožnje" zacementiranim spolnim vlogam, identitetam in neenakosti ter obstoječemu "družbenemu redu", izhajajočemu iz le-teh, temveč kot neposredna grožnja za domovino in nacijo, sploh pa nacionalno identiteto posameznikov.

Kako je identiteta "pripeta" na telo in kako lahko tudi "goli" videz v določenem kontekstu "govori", preizprašuje otvoritveni performans bosansko-hercegovske umetnice Alme

Suljević, naslovljen Svete bojevnice - interferenca. Gre za performans, ki ga je umetnica izvedla na ulicah in trgih Maribora, in ki ga sicer izvaja kontinuirano (najbolj znana izvedba je najverjetneje tista v okviru razstave "balkanske umetnosti" Blood and Honey pod taktirko Haralda Szeemanna), tako da, preoblečena v polno muslimansko žensko opravo, hodeč po ulicah po večini zahodnokulturnih mest načena morebitna islamofobična nagnjenja mimoidočih.

Morda najbolj fascinantno delo, Partizanski mjuzikl: Zgodba iz Beograda ruskega kolektiva Chto delat?, je oblikovan kot izsek iz tipične posttranzicijske realnosti, v kateri ključni liki (delavec, vojni veteran, predstavnik manjšin, aktivist) v antagonizmu do skorumpiranih politikov, vojnih dobičkarjev, tajkunov itd. preizprašujejo lastna stališča do družbenega boja, revolucije in vojne. Chto delat?, ki poskuša v video mjuziklu privzemati brechtovske didaktične gledališke metode, preko sopostavitve zbora od mrtvih vstalih partizanov in aktualnih nosilcev družbenega boja tematizira (ne)moč in problematiko neenotnosti sodobnih "partikularnih bojev" in mikrouporov.

Kako se torej "umetniški govor" razlikuje od vsakega drugega (mainstream političnega, medijskega itd.)? "Umetniška govorica" seveda ni v nobenem primeru izvzeta iz družbene-

Shadow Museum/Jaroslav Supek, Spal sem pod fotografijami ubitih v vojnah bivše Jugoslavije (ostanki performansa), v ozadju Nikolay Oleynikov, Leta kraljice drobilcev kosti (Kaja Kraner)

ga, kar jo dejansko lahko razlikuje od drugih, je to, da vsaj načeloma nima teženj po nevtralnosti, objektivnosti, resnici ipd. "Umetniška govorica" je eksplicitno angažirana, radikalno partikularna/subjektivna, zainteresirana in vključena. Predvsem skozi ključne sodobno-umetniške postopke, kot so citiranje, apropiacija in nanašanje, ki dejanske zgodovinske dokumente ali njihove dele vkomponirajo v novo kontekstualno celoto, pa se konstruira kompleksen, večdimenzionalen, večperspektivčen, sploh pa (na primer v relaciji do svojega "objekta tematizaci-

je") razcepljeni način govora. In ravno na tem mestu umetniške problematizacije vojnih travm zadevajo ob neki dobi bolj primarno travmatično: razcepljenost subjektivnosti in ne-celost družbenega, ki predstavlja osnovo za konstrukcijo družbe na način antagonizma. Ta pa v največ primerih temelji na problematičnem mišljenju, da "drugi" (homoseksualec, tujec, musliman itd.) predstavlja oviro za konstitucijo naše (na primer nacionalne) identitete, pri čemer edina pot k njeni polni konstituciji vodi skozi eliminacijo "motečega člana".